

НІМЕЦЬКОМОВНА ПРЕСА ПРО ВИСТАВКУ УКРАЇНСЬКОЇ ГРАФІКИ В БЕРЛІНІ 1933 РОКУ

Алла Ільницька

*молодший науковий співробітник відділу наукових досліджень
музичних творів та фотодокументів Інституту досліджень
бібліотечних мистецьких ресурсів ЛННБ України ім. В. Стефаніка*

Вперше публікуються переклади матеріалів німецькомовної преси про виставку української графіки в Берліні (лютий 1933 р.), в якій експонувалося понад тисячу художніх творів дев'яноста українських художників-графіків. Виставка була організована Українським Науковим Інститутом у Берліні. У статті подано історико-культурну ситуацію, а також розглянуто перебіг експозиції. У публікації використано архівні матеріали із відділу рукописів Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаніка.

Ключові слова: українська графіка, виставка, Український Науковий Інститут у Берліні, Львівська національна наукова бібліотека України імені В. Стефаніка, Державна бібліотека мистецтв у Берліні.

For the first time, translations of a collection of articles from the German press about an exhibition of Ukrainian graphic arts in Berlin (February 1933) are published. The exhibition contained more than one thousand works of art by ninety Ukrainian graphic artists, and was organised by the Ukrainian Scientific Institute in Berlin. The event is described, as well as the historical and cultural perspective surrounding it. The archive materials used were from the department of manuscripts of the V. Stefanyk National Scientific Library of Ukraine.

Keywords: Ukrainian graphic arts, exhibition, Ukrainian Scientific Institute of Berlin, V. Stefanyk National Scientific Library of Ukraine, Berlin State Arts Library.

Впервые публикуется перевод материалов немецкоязычной прессы о выставке украинской графики в Берлине (февраль 1933 г.), на которой экспонировались более тысячи художественных произведений девяноста украинских художников-графиков. Выставка была организована Украинским Научным Институтом в Берлине. В статье рассматривается историко-культурная ситуация, а также прохождение экспозиции. В публикации используются архивные материалы из отдела рукописей Львовской национальной научной библиотеки Украины имени В. Стефаніка.

Ключевые слова: украинская графика, выставка, Украинский Научный Институт в Берлине, Львовская национальная научная библиотека Украины имени В. Стефаніка, Государственная библиотека искусств в Берлине.

Українське культурне та мистецьке життя 1920–1930-х рр. в Центральній і Західній Європі, де найбільше була зосереджена українська еміграція після Першої світової війни і поразки визвольних змагань, постійно викликає інтерес у дослідників. Воно тісно пов'язане з діяльністю еміграційних наукових установ і громадських організацій, зокрема у Празі, Берліні, Парижі, Брюсселі. Серед них — діяльність Українського Наукового Інституту в Берліні, заснованого 1926 р. Завданням Інституту було поширювати за кордоном відомості про Україну й український народ, його культуру, мистецтво, допомагати українським студентам і науковцям в еміграції. Інститут субсидювало товариство «Verein zur Förderung der ukrainischen Kultur und Wissenschaft». До 1931 р. його директором був відомий історик Дмитро Дорошенко, куратором — генерал В. Грьонер. Після нього Інститут очолив історик Іван Мірчук. Через економічну кризу інституція змушена була стати державною установою і перейти на бюджет Міністерства освіти Німеччини, але це не змінило її українського духу [12].

«Український Науковий Інститут у Берліні співпрацював з українськими і чужими науковими установами також і в галузі виставочної діяльності. Його заходами був організований український відділ на Світовій виставці «Преса» в Кельні 1928 р. Для цієї виставки Інститут видав складений Д-ром М. Гнатишаком *Katalog der Ucrainica in der Abteilung «Ukraine im Lichte der deutschen Presse und Literatur» der Internationalen Pressastellung 1928 in Köln*» [8, с. 213-214].

Від 5 до 26 лютого 1933 р. у Берліні відбулася виставка української графіки — перша самостійна експозиція українського мистецтва в Німеччині, організована стараннями Українського Наукового Інституту в Берліні. Українська преса в Галичині відгукнулася на цю подію інформаційними повідомленнями й статтями. Газета «Діло» коментувала цю акцію, як продовження справи, яку започаткувала українська громада в Брюсселі, «коли там заходами інж. Дмитра Андрієвського з великим успіхом організували першу виставу української графіки на чужині» [10]. Автор статті «Українська графіка в Берліні», який підписався криптонімом І. Ї., в журналі «Мистецтво=L'art» зазначає, що ця виставка є «відгуком такої самої виставки у Львові, що відбулася у літі минулого [1932] року, улаштованої Асоціацією Незалежних Українських Мистців» [4, с. 105]. Найцікавішими до 1933 р. виставками

графіки автор вважає харківську (1930) і львівську (1932), менш цікавими — празьку (1924) і брюссельську (1926).

Часопис «Нова Зоря» помістив широкий аналітичний матеріал, у якому його автор (І. І.) окрім розповіді про ідею організації берлінської виставки та її натхненників, висловлює своє бачення тогочасного українського малярства: «Серед 90 майстрів, яких твори вповняють стіни виставової салі, висуваються на перший плян три імена, а саме: Василя Кричевського, Михайла Бойчука, і Юрія Нарбута» [3]. Автор відзначає позитивний резонанс цього заходу в німецькій пресі: «Всі майже органи Берліна [...] заговорили в коротших або довших статтях про українських майстрів та їх твори, без виїмку прихильними словами» [3].

Ініціаторами й ідеологами виставки в Берліні 1933 р. були Д. Антонович* і Р. Лісовський**. Відомо, що Д. Антонович уклав каталог цієї виставки, а Р. Лісовський виконав до нього обкладинку [14]. На жаль, у бібліотеках України цього каталогу немає, але є відгуки про нього: «Дуже добре виглядає каталог вистави з цікавою статтею проф. Антоновича п[ід] з[аголовком] «Українська графіка» і кільканадцятьома продукціями» [10]; «До успіху цієї виставки спричинився і виданий Інститутом ілюстрований каталог з нарисом розвитку українського графічного мистецтва (автор проф. Д. Антонович)» [8, с. 214].

* **Антонович Дмитро** (1877–1945) — відомий український історик мистецтва і театру, політичний діяч. Упродовж 1928–1930 рр., 1937–1938 рр. — ректор Українського вільного університету у Відні й Празі, у 1923–1945 рр. — голова Українського історико-філологічного товариства у Празі, директор Музею визвольної боротьби України у Празі. 1926 р. його було обрано надзвичайним членом Українського Наукового Інституту в Берліні, який репрезентував українську науку в Німеччині. 1928 р. Д. Антонович як ректор Українського вільного університету ввійшов до кураторії Українського Наукового Інституту в Берліні [11, с. 13].

** **Лісовський Роберт** (1893–1982) — український графік, у 20-ті роки жив у Львові. Учасник Гуртка діячів українського мистецтва, експонував свої роботи на виставках Гуртка (для каталогу четвертої виставки виконав обкладинку), автор обкладинок до багатьох видань, зокрема творів В. Бобинського, О. Ольжича, В. Січинського, Г. Чупринки. В оформленні книг розвивав традиції Г. Нарбута. Упродовж 1927–1929 рр. навчався в Академії мистецтв у Берліні, від 1929 р. жив у Празі. Брав участь в організації двох великих виставок української графіки — у Берліні (1933 р., разом з Д. Антоновичем) і в Римі (1938) [2].

Виставка творів українських графіків у Берліні 1933 р. розмістилася в Державній бібліотеці мистецтв, яка надала приміщення для експозиції понад тисячі художніх творів дев'яноста українських художників-графіків. Щоправда, через брак місця багато робіт були представлені для огляду в теках. Мета ініціаторів берлінської виставки — показати західному поціновувачеві широкий пласт українського графічного мистецтва від XIX ст. до 1933 р., а в тогочасному мистецтві — всі напрями, «як сильні національними традиціями, так і збагачені західною культурою» [5]. З творів XIX ст. експонувалися такі рідкісні роботи, як: «Живописна Україна» Т. Шевченка (1844), «Живописна Україна» Л. Жемчужникова (початок 60-х рр.), літографії К. Трутовського, І. Соколова, М. Самокиша. Графіка початку XX ст. була представлена творами українських художників мистецьких груп АНУМ зі Львова, «Спокій» з Варшави, українських графіків з Парижа, Праги, а також Радянської України. Найбільш вагомю частиною експозиції була книжкова графіка, але не менше зацікавив глядачів відділ театральних костюмів та моделювання одягу (А. Петрицький, С. Гординський, К. Антонович). Збагатили експозицію виставки й колекціонери графічних творів. «Багато причинились до вистави присилкою своєї колекції інж. Д. Андрієвський і проф. Сірополко із Праги колекцією *exlibris*-ів, яких є більше 150 ріжних експонатів, а також п. Зленко у Празі своєю колекцією 200 марок українських книжкових видавництв» [5].

На церемонії відкриття берлінської виставки 1933 р. виголосили промови голова кураторії Українського Наукового Інституту рейх-міністр у відставці В. Грьонер, директор Державної бібліотеки мистецтв проф. К. Глязер, директор Українського Наукового Інституту проф. І. Мірчук. Усі промовці відзначили глибоку мистецьку наповненість і багатство виставки. Взяти участь у відкритті виставки прийшли представники влади, іноземних посольств, німецької мистецької еліти, преси й, без сумніву, українські митці та представники українства за кордоном. З. Кузеля так описав враження від виставки: «Як можна було бачити з суботнішнього прийняття німецької та закордонної преси, з відкриття, а передовсім з дотеперішніх дуже прихильних голосів столичної преси [...] виставка викликала не тільки велике зацікавлення, але й повне зрозуміння та признання. Перший день виставки, понеділок, виявив теж великий успіх значним числом відвідувачів...» [6, с. 4]. Про успіх

виставки повідомлялося також у німецькомовному бюлетені Українського Наукового Інституту «Ukrainische Kulturberichte»: «Цей захід Українського Наукового Інституту знайшов жвавий відгос та прихильність як німецької преси, так і ширших кіл берлінської публіки»* [13]. «Після цієї виставки звернувся до українських національно-історичних сюжетів і один з її відвідувачів, видатний український графік-рисівник і одночасно гравер, проф. В. Масютин, який перед тим працював для московських і німецьких видавництв. [...] Майстер, як сам признається, бажав у цій серії «представити славне минуле України... Проф. В. Масютин тримав живий звязок з членами та співробітниками Інституту» [8, с. 214]. Короткий інформаційний огляд про виставку в Берліні 1933 р. в оцінці німецьких газет подає газета «Діло» [9].

Варто зазначити, що відразу після Берліна виставка української графіки демонструвалася у Празі (12-26 березня 1933 р.). Її організувало Українське товариство прихильників книги спільно з Мистецько-Промисловим Музеєм. Паризький журнал «Тризуб» помістив велику публікацію, присвячену цій події, у якій зазначено, що успіх виставки був не менший, ніж у Берліні. Відвідувачів у Празі, щоправда, більше цікавили книжкові обкладинки (С. Гординського й П. Ковжуна), на відміну від німців, які проявляли більше інтересу до дереворитів (В. Касіяна, С. Налепинської-Бойчук, О. Сахновської). Автор статті вважає, що корифеї української графіки Г. Нарбут і В. Кричевський не знайшли розуміння за кордоном. Очевидно, мотиви національної романтики чужі для німців і чехів. У Празі велися також переговори про організацію цієї виставки у Відні, Римі й Антверпені [1].

До речі, про виставку української графіки в Берліні (лютий 1933 р.) журнал «Тризуб» давав лише короткі повідомлення в розділі «Хроніка» (1933. — 12 берез. (чис. 11). — С. 15; 26 берез. (чис. 13). — С. 15).

Найповнішу інформацію про відгуки німецької преси стосовно виставки української графіки в Берліні 1933 р. дає архівний документ, який зберігається у відділі рукописів ЛННБ України ім. В. Стефаника (Ф. 9 (о/н), од. зб. 4190). У ньому зібрано й розміщено в хронологічному порядку вирізки публікацій з тогочасних німецьких

* Переклад автора статті.

газет, в яких згадується берлінська виставка української графіки (двадцять дві публікації з німецьких газет і одне коротке машинописне повідомлення англійською мовою, передруковане з газети «The Investigator»). У відділі рукописів цей документ зберігається у вигляді зшитка із саморобною обкладинкою, до аркушів якого приклеєні вирізки публікацій, на яких угорі машинописом зазначено назву друкованого органу, номер видання, день, місяць, рік.

Упорядник цього архівного документа невідомий. Але, враховуючи те, що організатором виставки був Український Науковий Інститут у Берліні, в якому на той час працював професор Зенон Кузеля, відомий етнограф, мовознавець, журналіст і бібліограф, можна зробити припущення, що саме він зібрав та уклав цей матеріал. Упродовж 1930–1936 рр. Зенон Кузеля був головою Союзу Закордонних Журналістів і автором численних інформативних статей і оглядів про українські проблеми в німецьких, італійських і французьких часописах. Написання оглядів і рефератів було, зі слів дослідників, характерним видом його діяльності. Вагомим аргументом на користь того, що укладачем цього зшитка був Зенон Кузеля, є те, що власне йому належить декілька статей у газеті «Діло» про берлінську виставку та, ймовірно, повідомлення в бюлетені Українського Наукового Інституту в Берліні «Ukrainische Kulturberichte» і в інформативному органі Інституту «Osteuropäische Korrespondenz», редактором яких він був [7].

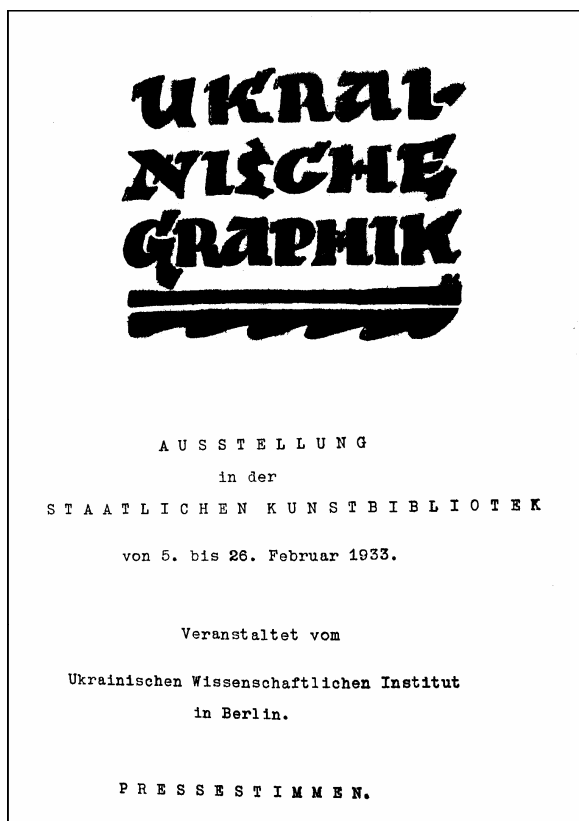
У цьому архівному документі зібрані публікації таких газет: «Berliner Börsen – Kurier», «Berliner Lokal – Anzeiger», «Berliner Tageblatt», «Der Jungdeutsche», «Der Reichsbote», «Der Tag. Unterhaltungs – Rundschau», «Der Westen», «Deutsche Allgemeine Zeitung», «Deutsche Tageszeitung», «Deutsche Zeitung», «Hamburger Nachrichten», «Kreuz Zeitung», «Märkische Volks-Zeitung», «Neue Berliner Zeitung. Das «12 Uhr – Blatt», «Osteuropäische Korrespondenz», «Steglizer Anzeiger», «Tägliche Rundschau», «Telegraphen – Union. Abend-Dienst», «Vossische Zeitung», «Wort und Bild. Illustrierte Wochenbeilage». Авторами більшості статей були критики-мистецтвознавці, які дали цій художній виставці професійну оцінку: Курт Глязер, Франц Зервес, Макс Осборн, Роберт Шульц, інші ж — підписані криптонімами або аноніми. Решта статей має інформативний характер.

Враховуючи те, що зібрані публіцистичні матеріали тогочасної німецької преси про виставку української графіки в Берліні 1933 р.

досі не були представлені читачам у повному обсязі, а самих газет немає у фондах ЛННБ України ім. В. Стефаніка, пропонуємо їх переклад українською мовою.

Зазначимо, що в написанні українських прізвищ у німецькомовних статтях часто трапляються помилки. В українському перекладі всі власні назви подані в правильному написанні.

Сподіваємося, що пропонований матеріал зацікавить дослідників історії українського мистецтва.

Саморобна обкладинка архівного документа із вирізками публікацій німецькомовної преси про берлінську виставку української графіки (1933) (зберігається у відділі рукописів ЛННБ України ім. В. Стефаніка. — Ф. 9 (о/н), од. зб. 4190)

ВИСТАВКА УКРАЇНСЬКОЇ ГРАФІКИ

У приміщенні Державної бібліотеки мистецтв, що на вулиці Принца Альбрехта, Український Науковий Інститут у Берліні відкрив виставку української графіки. Серед присутніх можна було побачити генерального директора Державних музеїв таємного радника Ветцольда, представника міністерства закордонних справ і міністерства освіти та інших іноземних дипломатичних представництв, професора [З.] Кузелю, провідних членів української громади з Берліна, а також гурт українських митців.

Голова кураторії Українського Наукового Інституту, рейх-міністр у відставці [В.] Г р ь о н е р * привітав присутніх і відкрив виставку. Він подякував державним установам та всім, хто своїми стараннями спричинився до організації виставки, і висловив сподівання, що така акція не лише зміцнить духовні відносини між Німеччиною та Україною, але й додасть нових сил Інституту в ці важкі для нього часи.

Професор Курт Г л я з е р , директор Державної бібліотеки мистецтв, привітав усіх з відкриттям виставки й відзначив, що багатство й мистецька повнота виставки вражають навіть його. Часто мовні труднощі створюють кордони між народами. Але існує мова, яку розуміють в цілому світі — це мова мистецтва. Мова ж графічного мистецтва вимагає особливо тонкого чуття й індивідуального проникнення.

Український народ вирізняється глибоким мистецьким талантом і тому претендує на право бути побаченим і почутим також і в цій царині.

Директор Українського Наукового Інституту професор [Л.] М і р ч у к у своїй короткій доповіді окреслив історію і значення української графіки і самої виставки, яка охоплює близько тисячі характерних творів давнього і сучасного українського графічного мистецтва. Самі митці проживають сьогодні здебільшого за кордоном. Тому глибинні національні традиції митців зазнають благотворного впливу західного мистецтва. Головна частина виставки — це книжкова графіка.

* Тут і далі текстові виділення збережено за оригіналом.

BERLINER LOKAL-ANZEIGER Nr. 61
Неділя, 5 лютого 1933 р.

УКРАЇНСЬКА ГРАФІКА
Виставка в Бібліотеці мистецтв

Український Науковий Інститут у Берліні виступив перед громадськістю з виставкою української графіки в приміщеннях Державної бібліотеки мистецтв. Тут можна оцінити графічне мистецтво, зокрема високий рівень книжкової графіки українських мистців, які через злиденність свого народу були розпорошені по всіх країнах Європи й Америки.

Перші книги, видрукувані в Україні в XVI ст., були вже ілюстровані й художньо оформлені. У ретроспективному залі виставки показані літографії [М.] Самокиша, [К.] Трутовського і гравюри маляра-поета Тараса Шевченка.

На зламі століть розпочинається нова ера, котра проходить через символізм до відродження В. Кричевським художнього оформлення книги, поряд з яким [М.] Бойчук, як учитель, виступає за національні традиції. Розмножені механічним способом роботи Г. Нарбута, який здобув освіту в Німеччині, відкривають нові можливості. Заслуговують особливої уваги В. Касян та випускник Берлінської академії Р. Лісовський. Серед майстрів паризької колонії відзначається [Л.] Мозалевський. Гідні уваги роботи жінок-мисткинь: великі образні гравюри на дереві С. Налепинської-Бойчук і сімейний інтер'єр О. Сахновської.

Оригінальні поштові марки і банкноти належать до періоду короткого українського державного суверенітету 1917–1918 рр.

В. Г. [Віллі Ганске, Willy Ganske]

BERLINER LOKAL-ANZEIGER Nr. 62
Понеділок, 6 лютого 1933 р.

Виставка української графіки,
про яку ми повідомляли вчора в нашому недільному випуску, відкрилася 5 лютого опівдні у приміщенні Державної бібліотеки

мистецтв, що на вулиці Принца Альбрехта, за ініціативою Українського Наукового Інституту. Голова кураторії Українського Наукового Інституту, рейх-міністр оборони у відставці [В.] Г р ь о н е р у привітальній промові висловив сподівання, що виставка не лише зміцнить духовні відносини між Німеччиною та Україною, але й додасть нових сил Інституту у важкі для нього часи.

Професор Курт Г л я з е р , директор Державної бібліотеки мистецтв, вказав на багатство й мистецьку наповненість виставки. Директор Українського Наукового Інституту професор [І.] М і р ч у к у короткій доповіді окреслив історію і значення української графіки.

STEGLIZER ANZEIGER Nr. 31

Берлін, понеділок, 6 лютого 1933 р.

«УКРАЇНСЬКА ГРАФІКА»

У Державній бібліотеці мистецтв на вулиці Принца Альбрехта у неділю відкрилася виставка книжкової графіки, яку організував Український Науковий Інститут. На цій першій у Німеччині незалежній українській мистецькій виставці було представлено роботи 90 митців і близько однієї тисячі робіт ілюстративної і книжкової графіки.

Поняття «українське мистецтво» для нас зовсім нове, і спочатку треба звикнути до того, що речі, які в іншому контексті за стилем мали б належати до російської чи загальнослов'янської рубрики, розглядаються як українське національне мистецтво. Українці є одним з тих народів, які внаслідок столітньої державної залежності загубили своє власне обличчя. Верства української інтелігенції повністю розчинилася в російській культурі. Як, наприклад, великого українського письменника [М.] Гоголя у літературознавстві вважають російським письменником і мало кому відомо, що він писав також українською мовою. Схожа ситуація і в образотворчому мистецтві, коли українські митці вважаються російськими.

Тому те, що демонструють українці у книжковій графіці, ми сприймаємо радше як нюанс російського, східнослов'янського стилю.

Поки йдеться про твори XIX ст., то корені ті самі, що й у російському мистецтві. Можна прослідкувати ремінісценції зі стилю старих ікон, символізму, академізму і реалізму, які опрацьовані подібним способом.

Лише наприкінці XIX ст. з'явилися видатні українські графіки, які використовували [ілюстративні] матеріали українських стародруків XVII ст. та середньовічних зразків. Ім'я засновника цього ренесансу, в першу чергу в літературі, й паралельно у книжковій графіці — художник-поет [В.] Кричевський. Далі [М.] Бойчук, який повертається до візантійських елементів і козацьких мотивів і відроджує строгу техніку гравюри на дереві. Провідником наймолодшої генерації стає Г. Нарбут, графік, який здобув освіту в Мюнхені. Він демонструє чудову техніку і велике чуття у графіці. Його еkleктизм є тим ґрунтом, з якого постала ціла школа, найкращими представниками якої є О. Усачов, П. Холодний, І. Мозалевський, С. Налепинська, О. Сахновська й [В.] Касян. Гравюри на дереві та літографії останнього вирізняються своїм спокійним, глибоко чуттєвим мистецьким настроєм, навіть тоді, коли він торкається соціальних мотивів.

Така спокійна мистецька манера є, очевидно, характерною особливістю українських митців, які не мають нічого спільного з суто політичною тенденцією радянсько-російського мистецтва. Іншою характерною ознакою є пишнота барокової орнаментики, яка проявляється глибокими слов'янськими народними мотивами на гарних корінцях оправ, в екслібрисах і у шрифтовій графіці.

Вплив західного мистецтва, зокрема французького, на молоду генерацію не викликає сумнівів, що проявляється у [М.] Глушенка, який живе в Парижі, у його нервово-психологічному стилі ілюстрацій до творів [М.] Гоголя. Однак багато українців навчалися і в німецьких мистецьких школах і німецький графічний стиль, особливо експресіонізм, відобразився у дереворитах [П.] Обалія, [М.] Осінчука й [І.] Іванця.

Роберт Шольц (Robert Scholz)

NEUE BERLINER ZEITUNG Nr. 31

DAS «12 UHR – BLATT»

Берлін, понеділок, 6 лютого 1933 р.

ВИСТАВКА УКРАЇНСЬКОЇ ГРАФІКИ

У Бібліотеці мистецтв

У виставковому залі Бібліотеки мистецтв рейх-міністр у відставці доктор [В.] Грьонер, голова кураторії Українського Наукового Інституту в Берліні, відкрив виставку української графіки, яка пропонує цікавий огляд творчого процесу у цій країні за останні десятиліття. На виставці представлена ціла плеяда мистецьких індивідуальностей, але тут навряд чи можна говорити про завершений, національно однорідний мистецький розвиток, хоча виставка презентує цілу низку справжніх талантів. Своєрідною особливістю є твердий контур у графічному способі зображення. Винятком є М. Г л у щ е н к о , який, на нашу думку, є одним із найбільших талантів серед представлених митців.

П. Д. (P. D.)

VOSSISCHE ZEITUNG Nr. 62

Abend-Ausgabe

Берлін, понеділок, 6 лютого 1933 р.

УКРАЇНСЬКЕ МИСТЕЦТВО В БЕРЛІНІ

Вчора опівдні в Державній бібліотеці мистецтв відбулося святкове відкриття виставки «Українська графіка». З привітальними словами виступив голова кураторії Українського Наукового Інституту в Берліні, колишній рейх-міністр оборони [В.] Г р ь о н е р , добре обізнаний із ситуацією в Україні завдяки своєму перебуванню у Києві під час війни. Після нього мав слово господар дому професор [К.] Г л я з е р , директор Бібліотеки мистецтв. Замість професора університету і керівника українських зібрань у Празі [Д.] А н т о н о в и ч а , який уклав чудовий каталог-путівник виставки, але не зміг приїхати, коротку доповідь

прочитав професор [І.] Мірчук, директор берлінського інституту. Сам огляд, в якому зібрано роботи з великої Української Республіки Радянського Союзу з характерними ознаками українських народних груп, розпорошених по сусідніх країнах, — багатосторонній і цікавий. Але для нашого ока все ж нелегко відрізнити ці твори українських митців від інших творів російської графіки. Техніка художнього друку була надзвичайно розвинута вже у царській імперії. Досі відчутні відголоски дещо вишуканої, спорідненої з рококо і стилем бідермайєр, манери, в якій колись працював [К.] Сомов. Але поряд з високою технікою виконання, сучасні твори захоплюють силою і кмітливістю невичерпної фантазії. Знані теми збагачені соціальними мотивами, як-от у робітничій групі В. Касіяна, у чудових дереворитах С. Налепинської-Бойчук, створених у блискучій техніці літографії, бюргерських типах М. Глуценка. Але понад усім стоїть дереворит у своєму розквіті. Такі митці, як В. Кричевський, М. Бойчук, Г. Нарбут належать до найвпливовіших лідерів. Серед вільних композицій, ілюстрацій, книжкової графіки (пречудово!), віньєт, печаток, екслібрисів знаходимо речі найвищого класу. Не варто ігнорувати поштові марки й грошові купюри.

М. О. [Макс Осборн, Max Osborn]

DER WESTEN Nr.37

Берлін, понеділок, 6 лютого 1933 р.

УКРАЇНСЬКА ГРАФІКА

Відкриття виставки у Державній бібліотеці мистецтв

У Державній бібліотеці мистецтв на вулиці Принца Альбрехта вчора опівдні відкрилася виставка «Українська графіка».

У своїй промові рейх-міністр оборони у відставці доктор [В.] Грьонер як голова кураторії Наукового Українського Інституту в Берліні подякував усім, хто доклався до плану реалізації першої виставки українського мистецтва в Берліні. Він висловив побажання, щоб виставка мала не лише тимчасовий успіх, а й послужила б українському народу у його культурній і духовній

праці. Існує не всім відомий духовний зв'язок між німецькою та українською культурами, а саме — у XVIII ст. німецький філософ Крістіан Вольф мав сильний вплив на духовне життя українців.

Професор доктор Курт Глязер, директор Державної бібліотеки мистецтв, вказав на те, що гостинність, люб'язно надана українській виставці, змушена, на жаль, обмежитися скромними рамками, що ще багато чудових і цікавих досягнень українських митців міститься в теках, доступних для огляду відвідувачів. Навіть професійні знавці мистецтва будуть здивовані силою і розмаїттям народної свідомості відтвореної у творах. Через мовні бар'єри нелегко зрозуміти писемність чужого слова. Природною світовою мовою є мова мистецтва. Але й тут є свої ідіоми, тільки їхні засадничі форми є спільними і зрозумілими для всіх. Графіка — це мистецтво, яке не потребує мови, а вимагає тонкого чуття і внутрішнього проникнення. Вона виявляє специфіку народу і ставить вимогу стояти на рівні з іншими народами.

Далі тему продовжив директор Українського Наукового Інституту в Берліні професор [Л.] Мірчук: організаторам виставки йшлося про те, щоб представити якомога більше напрямів української мистецької творчості і дати змогу висловитися якнайбільшій кількості українських митців, в тому числі й тим, хто проживає на чужині. Зібрано понад 1 000 робіт. Найбільш стильною частиною експозиції є художнє оформлення книг, яке вже у XVIII ст. досягло в українському мистецтві високого рівня, а сьогодні знову відроджується. Пануючі мистецькі тенденції є, звичайно, не чужими для сприйняття українців — народу західної орієнтації. На завершення доповідач охарактеризував деяких українських видатних митців сучасності.

DEUTSCHE ALLGEMEINE ZEITUNG Nr. 62

Берлін, 6 лютого 1933 р.

УКРАЇНЬСЬКА ГРАФІКА

У виставковому залі Державної бібліотеки мистецтв відбулось відкриття виставки «Українська графіка», яке здійснив голова кураторії Українського Наукового Інституту

в Берліні рейх-міністр у відставці доктор [В.] Г р ь о н е р . Директор Державної бібліотеки доктор Курт Г л я з е р , привітав учасників виставки, які надіслали свої графічні роботи з України, Львова, Варшави, Брюсселя, Праги, Бухареста, Парижа та інших частин Європи. Він назвав їхні роботи найвищим досягненням народу, який висловлює твердий намір бачити себе європейським і належати до народів Європи. Пан [Л.] М і р ч у к повідомив, що для виставки було зібрано понад тисячу робіт, більшість з яких представлена у теках, вибрані твори у вишуканих рамах красуються на стінах. У вітринах можна побачити старі гравюри, банкноти, екслібриси й книжкову графіку.

Графічне мистецтво України виникло близько чотирьох століть тому і відтоді зберігає ознаки художнього оздоблення книг церковної і світської літератури. Його відродження почалося тоді, коли художник Василь Кричевський видав твори українського історика [М.] Грушевського і завдяки своїй мистецькій інтуїції вплив у національні традиції свіжу кров. Михайло Бойчук також збудував свою школу на українському народному мистецтві. Його учні є не тільки рисувальниками, а й визначними майстрами деревориту. Під впливом цих обох митців розвинув свій талант графік Г. Нарбут. Ще сьогодні живуть ці три школи у Ленінграді та Києві. У Радянській Україні поширені передовсім народні дереворити [М.] Бойчука. Через політичну ситуацію частина українських митців розсіялася в країнах Європи й Америки. У своїй творчості вони — європейці, які осягнули всі тонкощі сучасної техніки.

Серед виставлених робіт найбільше захоплюють твори національного поета і художника Тараса Шевченка (1814–1861); надзвичайно дотепні, делікатно виконані ілюстрації [М.] Глуценка до «Мертвих душ» [М.] Гоголя; талановиті роботи С. Налепинської-Бойчук; кольорові дереворити Г. Мазепи, сповнені безмежного руху й життя. Митці всіх спрямувань — від експресіоністів до позначених радянським впливом ілюстраторів — неупереджено представлені на виставці. Загальне враження: серед розпорошеного українського народного племені цвіте багатство талантів, яке набуває найбільшого розвитку, коли використовує власні традиції.

Е. Ф. (E. F.)

BERLINER BÖRSEN – COURIER № 62
Берлін, понеділок, 6 лютого 1933 р.

УКРАЇНСЬКА ГРАФІКА В БЕРЛІНІ

У приміщенні Державної бібліотеки мистецтв на вулиці Принца Альбрехта Український Науковий Інститут у Берліні відкрив виставку української графіки. Серед присутніх можна було бачити генерального директора Державних музеїв таємного радника Ветцольда, представника міністерства закордонних справ і міністерства освіти й інших іноземних дипломатичних представництв, професора [З.] Кузелю і провідних членів української колонії в Берліні.

Голова кураторії Українського Наукового Інституту, рейх-міністр у відставці [В.] Грьонер привітав присутніх і відкрив виставку. Професор доктор Курт Глязер, директор Державної бібліотеки мистецтв, у привітальному слові відзначив, що багатство й мистецька повнота виставки вражають навіть його. Часто мовні проблеми створюють кордони між народами. Але існує мова, яку всюди і в природний спосіб розуміють в цілому світі — це мова мистецтва. Мова ж графічного мистецтва вимагає особливо тонкого чуття й індивідуального проникнення.

DER REICHSBOTE № 32
Берлін, вівторок, 7 лютого 1933 р.

УКРАЇНСЬКА ГРАФІКА

У виставкових приміщеннях Державної бібліотеки мистецтв промовою рейх-міністра у відставці доктор [В.] Грьонера відкрилася виставка старої і нової української графіки. Виступали також професор [К.] Глязер, директор Бібліотеки мистецтв та професор університету доктор [Л.] Мірчук, директор Українського Наукового Інституту, який організував виставку.

У столиці німецького Рейху українці експонуються вперше. Графіка загалом, а книжкова графіка, зокрема завжди належала до головних напрямів тамтешнього мистецтва, тому й Захід тут може відкрити для себе щось нове. Представлені всі мистецькі групи країни, близько 1 000 одиниць. Ретроспективна частина

демонструє тамтешню графіку в ХІХ ст. Сучасні митці демонструють синтез розкоші східних кольорів і своєрідність стилів світової культури. Театральні костюми захоплюють поєднанням турецької пишноти і місцевої гідності. Український Науковий Інститут, який функціонує в Берліні з 1926 р., ставить перед собою завдання за допомогою лекцій і доповідей ознайомити німецьку громадськість з українською економікою та історією, налагоджувати дружні відносини між Німеччиною та Україною. Тепер це коло завдань поширилося на сферу мистецтва. Українське мистецтво — це головним чином художнє оформлення книг, яке розпочалося ще з ХVІ ст. Тут представлено дуже цінний альбом «Живописна Україна» [Т.] Шевченка 1844 р., а також інший, трохи пізніший [Л.] Жемчужникова — обидва бібліографічні раритети. Класичну книжкову графіку знову продемонстрував [В.] Кричевський. [М.] Бойчук і [Г.] Нарбут поряд з ним є основними представниками нового мистецтва. Останній мусив заплатити смертю за свою аристократичну і мистецьку сутність, оскільки новий режим і там глибоко втрутився в загальний розвиток і перетворив багатьох митців на емігрантів. Ця варта подяки виставка заслуговує особливої уваги.

К. Фр. (С. Fr.)

MÄRKISCHE VOLKSZEITUNG Nr. 38
*Берлін, вівторок, 7 лютого 1933 р.**

BERLINER TAGEBLATT Nr. 64
Берлін, вівторок, 7 лютого 1933 р.

УКРАЇНСЬКІ ГРАФІКИ
в Державній бібліотеці мистецтв

Директор Українського музею у Празі професор Д. Антонович разом із українським графіком професор [Р.] Лісовським, який проживає в Празі, і, до слова, здобув освіту в Берлінській Академії, інспірували

* Передрук публікації з TELEGRAPHEN-UNION, ABEND-DIENST, Nr.138, Seite 1В. Берлін, 5 лютого 1933 р. (SM/3/2311).

цю виставку, на якій вперше подано огляд української графіки з її традиційно народними особливостями, які навіть на фольклорному рівні відрізняються від типово російської манери. Виставка не ознайомлює глядача з історичним розвитком української графіки, яка в другій половині XVI ст. могла мати мистецький вплив на українську книгу, а впродовж XVII–XVIII ст. служила здебільшого церковним цілям. Тут більш проникливо промовляє до нас творчість митців книжкової графіки XIX ст. і сучасних художників.

Тарас Шевченко був одночасно поетом і гравером, але не з художнього оформлення книг, як його попередники. В окремих роботах він жанрово відтворював мотиви народного життя свого краю. Свою школу створив Лео Жемчужников (помер 1912 р.). Він теж був жанровим графіком, проте безпосереднішим і майстернішим у лінії, ніж Шевченко. Якраз у період його діяльності українські митці збиралися навколо краків'янина [С.] Виспянського, котрий на зламі століть викликав надзвичайний інтерес у віденській сецесії і вважався тоді представником «югендстилю» у польському мистецтві. Вже тоді у Відні експонувалася Олена Кульчицька з Перемишля. Її сцени з народного життя, виконані у техніці деревориту, поряд з роботами П. Обаля, у яких вчувається більше сучасних віянь, можна зарахувати до найхарактерніших на виставці. Але для обох властиве традиційне відтворення народного колориту, козацького життя, побутових традицій, як і для В. Кричевського (Київ) і М. Бойчука з Києва. Позанаціональним виглядає Г. Нарбут, котрий навчався у [Ш]. Голоші в Мюнхені. Він був великим талантом в орнаментальній графіці. Варто згадати також В. Січинського (Прага) та П. Холодного.

Усі ці українці блискуче опанували техніку деревориту, у великому й малому, в екслібрисах і печатках; в окремих ілюстраціях і книжкових оправах. Їхньою особливістю (А. Петрицький і К. Антонович) є ще моделювання колористичного селянського одягу, в якому гармонійно поєднуються елементи суто слов'янської народної орнаментики з німецько-трансильванськими елементами.

А. Д. (А. D.)

УКРАЇНСЬКА ГРАФІКА

Виставка в Бібліотеці мистецтв

У неділю в Державній бібліотеці мистецтв відкрилася виставка книжкової графіки, яку організував Український Науковий Інститут. На цій першій у Німеччині українській мистецькій виставці представлено понад тисячу робіт дев'яноста художників.

Поняття українське мистецтво для нас настільки нове, що ми на цій виставці спершу мусимо призвичаїтися до того, аби побачити в усіх цих речах суто українське національне мистецтво. Як, наприклад, людина некомпетентна не може розрізнити мистецтво китайське і японське, так і ми ще досі не мали жодного досвіду у сприйнятті тонких відмінностей російського й українського мистецтв.

Українці є одним з тих народів, які внаслідок багатоговікової державної несамостійності загубили своє власне обличчя. Верства української інтелігенції повністю розчинилася в культурі російської імперії. Як-от, один із найбільших українських письменників [М.] Гоголь в історії літератури вважається росіянином і мало хто знає, що він писав також українською мовою. Так само й в образотворчому мистецтві. Тому те, що українці представили тут свою графіку, ми часто сприймаємо лише як нюанс російсько-східно-слов'янського стилю.

Якщо йдеться про твори XIX ст., то засоби виразу й форма є такими ж, як і в російському мистецтві; помітні ремінісценції зі старих ікон, західні впливи рококо та бароко. Лише наприкінці XIX ст. з'явилися видатні українські графіки з художнього оформлення книг, які використовували матеріали українських стародруків XVII ст. Ім'я засновника цього ренесансу, в першу чергу в літературі, й паралельно у книжковій графіці — [В.] Кричевський. Потім [М.] Бойчук, який повертається до візантійських елементів та козацьких мотивів і відроджує строгу техніку гравюри на дереві.

Провідником наймолодшої генерації стає Г. Нарбут — графік, який здобув освіту в Мюнхені. На окремих аркушах він демонструє велике чуття у графіці. Його еkleктизм став тим ґрунтом, з якого постала ціла школа, найкращими представниками якої є О. Усачов, П. Холодний, І. Мозалевський, С. Налепинська, О. Сахновська та

[В.] Касіян. Дереворити і літографії останнього вирізняються своїм спокоєм і ліризмом навіть тоді, коли він торкається соціальних мотивів.

Така спокійна, глибоко чуттєва мистецька манера є, очевидно, особливістю українських митців. Іншою ознакою є пишнота барокової орнаментики, яка відроджує глибокі слов'янські народні мотиви на корінцях оправ, в екслібрисах і у шрифтовій графіці. Не викликає сумнівів вплив на молоду генерацію західного мистецтва, зокрема, французького, як у нервово-психологічному стилі ілюстрацій [М.] Глуценка, котрий живе в Парижі, до творів [М.] Гоголя.

Багато українців навчалися в Німеччині, тому німецький експресіонізм відобразився у дереворитах [П.] Обаля, [М.] Осінчука й [І.] Іванця.

Роберт Шольц (Robert Scholz)

DEUTSCHE ZEITUNG Nr. 33a

Берлін, середа, 8 лютого 1933 р.

УКРАЇНСЬКІ МИТЦІ В БЕРЛІНІ

Виставка в Державній бібліотеці мистецтв

Виставку, дещо віддалену від історії мистецтва й художньої критики, але варту уваги завдяки своїй скомпонованості і вишуканості, організував Український Науковий Інститут у Берліні в Державній бібліотеці мистецтв на вулиці Принца Альбрехта. Українська графіка XIX і XX ст. демонструє глибоку й виразну особливість народного мистецтва, яке, щоправда, відчуло на собі значні імпульси європейського розвитку стилів — багато українських митців живуть розпорошено в європейській і американській еміграції — але зберегло свої глибинні селянські народні корені. Навіть найновіші пошуки форми нерозривно пов'язані з рідною землею. Радянські замисли з їхньою радикальною політикою зрівнялівки та механістичності в мистецтві, звичайно ж, обійшлися українським митцям жертвами, але не змогли знищити вагому частину цього красномовного народного мистецтва.

Спорідненість цієї графіки з мистецтвом книгодрукування вберегла її від чужорідних стильових впливів — ми спостерігаємо буянність та зрілість мистецтва художньої ілюстрації у незвичайних і повчальних спробах, почерпнутих із фантазії досі живого первозданного народного духу. Від строгих дереворитних форм зображення селян і Святих відокремлюються лише роботи М. Глуценка, які повертають нас до соціальної та антибуржуазної тематики, до європейського сприйняття. В цілому ми вітаємо цю виставку завдяки її цілісному народному характеру, який утверджується всюди поза межами українського кордону.

rb.

DER TAG. UNTERHALTUNGS – RUNDSCHAU Nr. 33
Берлін, середа, 8 лютого 1933 р.

АВТЕНТИЧНЕ Й ЕКЗОТИЧНЕ / Берлінські мистецькі виставки
[Огляд тогочасних мистецьких виставок у Берліні, в тому числі виставки української графіки].

...На глибокій народній основі ґрунтується збірка української графіки, яку організував берлінський «Український Науковий Інститут» у виставкових залах нашої Державної бібліотеки мистецтв (вулиця Принца Альбрехта). Ця виставка української книжкової і плакатної графіки, яка бере свій початок від російсько-візантійських, а також німецьких традицій, має, без сумніву, міцні здорові точки дотику до рідної землі, з якою майже завжди тематично споріднена. У примітивно-стилізованому, але винятково досконалому, особливо мовою деревориту, способі висловлення, виставка розкриває горе й радість, боротьбу й танець малоросійської народності. І не випадково український національний герой Тарас Шевченко (його характерний автопортрет приковує увагу) був одним із їхніх найвизначніших представників. Сьогодні ця мистецька справа стала більш строга, більш стилізована, більш орнаментальна, свідомо наближена до архаїчних зразків, широко представлена у східноєвропейських країнах, колись розвинутих під впливом Візантії.

Франц Зервес (Franz Servaes)

BERLINER BÖRSEN – KURIER Nr. 67
Morgen Ausgabe.
Берлін, четвер, 9 лютого 1933 р.

УКРАЇНСЬКА ГРАФІКА
Курт Глязер (Curt Glaser)

Народу з сорокамільйонним населенням, який у своєму мистецькому прояві претендує на статус національної одиниці, за результатом малої, хоч і з великим старанням підготованої і з прискіпливою критичністю підібраної виставки графічних робіт і дереворитів, можна дати якусь оцінку й характеристику лише з великим упередженням. Українці проживають сьогодні не лише в Радянській республіці, розмір якої визначається великими містами Києвом, Одесою, Харковом, але й у сусідніх державах. І якщо вони всюди користуються однією мовою, то особливу форму вияву їхнього мистецтва треба розуміти як українську ідіому. Запитання, наскільки таке розпізнання остаточно могло б бути можливим, тут не слід ставити. Достатньо твердження, що на виставці, яка розмістилася у Державній бібліотеці мистецтв, насправді проявляється особливий народний характер. Й одразу варто додати, що поняття народного мистецтва, що значною мірою проявляється у творах, особливо в дереворитах, підсилює враження національної єдності. На виразних засадах історизму, відновлюючи стару, зруйновану в ХІХ ст. традицію декоративності, виступає [Г.] Н а р б у т , що помер молодим і якого оповили німбом національного героя. Його безпосередній вплив здається незначним. У ширшому оточенні проявляються багато в чому споріднені наміри, навіть якщо ця спорідненість виявляється не в чомусь іншому, а в прагненні до народного загальнозрозумілого способу відображення в насичених формах декоративно опрацьованого деревориту. Якщо М и х а й л а Б о й ч у к а тут називають особливим творчим натхненником, то його дружина [С.] Н а л е п и н с ь к а , як реалізатор його ідей, дає уявлення про задум, — як за допомогою рафіновано вправного мистецького засобу глибоко вплинути на душевні відчуття. Тут є багато точок дотику до сучасної німецької гравюри на дереві. Але свідомо й підкреслено суб'єктивні ознаки нашого експресіоністського деревориту, який завжди досягає своєї мети в дії на душевні відчуття

шляхом найвищої артистичної майстерності, відверто контрастує з радше популярним, протилежним до індивідуальності, дереворитом українських митців, який в окремих чудових роботах [О.] Сахновської свідомо повертається до форми відтворення стародавніх картинок-лубків.

Лише один митець, [М.] Глушенко, який живе в Парижі і перебуває під значним впливом західної традиції чорно-білого рисунку, зі своїми вільними ілюстраціями до [М.] Гоголя, як явно помітна та своєрідна особистість, зовсім випадає з рамок цієї виставки, сила якої полягає в тому, щоб продемонструвати власне ту єдність широкого пласту народної творчості, яка вражає як своїм багатством, так і мистецьким рівнем.

DER JUNGDEUTSCHE Nr. 35

Берлін, вівторок, 10 лютого 1933 р.*

«УКРАЇНСЬКА ГРАФІКА» / Виставка на вул. Принца Альбрехта, 7а

Те, що Україна, поділена між державами Росією, Польщею, Румунією і Чехією, насправді є культурною одиницею, підтверджує виставка «Українська графіка», яку організував Український Науковий Інститут у Берліні, і яку нещодавно відкрив міністр у відставці [В.] Грьонер у Державному інституті мистецтв. У скромних рамках тут демонструвалися по-важні речі. Багато творів ще зберігаються в теках, які радо розкривають на прохання відвідувачів.

Розвиток української графіки тісно пов'язаний із розвитком книгодрукування. Наприкінці минулого століття книжкова ілюстрація була витіснена реалізмом, тому мистецький рівень української графіки знизився, вона обмежилася лише старанним удосконаленням копії, створивши, щоправда, чудові твори. Розвиток техніки, фототипії, цинкографії й кольорового друку спричинив би занепад і цьому вдосконаленню репродукції, якби графіка не відродилася до нового мистецького творення. Такі імена, як В. Кричевський, М. Бойчук, Г. Нарбут і їхні школи є потужним новим творінням і шляхом, сповненим нових обіцянок. Якою б

* День вказаний помилково: має бути п'ятниця — А. І.

різною не була їхня творча манера — [В.] Кричевського в орнаментальному трактуванні сюжетів, [Г.] Нарбута, майстра шрифту, які використовували всі можливості техніки, хоч не були граверами, чи школи [М.] Бойчука, яка займається дереворитами і не настільки міцно пов'язана з книжковою графікою — у кожного з них помітний зв'язок з єдиною культурою, яка зберігає їхню самобутність і дає живильну силу їхньому подальшому розвитку всупереч впливам Західної Європи і політичної роздробленості, але й одночасно традицій, що свого часу проявилось в культивуванні філософії Вольфа в Київській Академії.

m.

***KREUZ ZEITUNG* Nr. 41**

Берлін, п'ятниця, 10 лютого 1933 р.

УКРАЇНСЬКА ГРАФІКА

Україна — земля, «суміжна» до німецької, є тією областю Південної Росії, де навдивовижу вдало скупчилися різноманітні корисні копалини. На цьому чорноземі росте стільки пшениці й жита, що це забезпечує дві третини зернового ринку всієї Росії. Родючими полями тече Дніпро, і багатий товар можна дешевим коштом переправляти на північ. Гірництво добуває вугілля та залізну руду, переробкою займається споріднена з цим промисловість. Отже, населення України завдяки своїй землі є зовсім самостійним, воно згуртоване міцним відчуттям єдиного народу. З 1926 р. Український Науковий Інститут у Берліні піклується про те, щоб інформувати Німеччину про господарський і культурний розвиток своєї батьківщини. Вперше в цьому напрямі спільно з керівництвом Державної бібліотеки мистецтв було організовано огляд національного українського мистецтва. На вулиці Принца Альбрехта, 7а виставлені графічні твори, починаючи з ХІХ ст. Більшість робіт відображає рідний край, традиції, народні костюми. Тут сильнішою є розповідь, образне становлення слова з усіма перевагами і недоліками. Поети й письменники були рушіями образотворчого мистецтва, а графіка коментує книгу. Поет [Т.] Шевченко зображає свою батьківщину в красномовних

картинах; поет-художник [С.] Виспянський мав такий сильний вплив на своє покоління, що можна говорити про його школу, яка шукала зміст і мету графічних мистецтв лише в літературному, зображальному наповненні. Також упродовж наступних років відбувається завищена оцінка літературного моменту, що є, з одного боку, зайвим навантаженням, а з іншого — попереджує порожні експерименти з формою чи беззмістовне повторення чужих ідей. Поступово розвиток пішов у таке русло, що із зображальності проріс натуралізм, який наприкінці ХІХ ст. майже з фотографічною точністю відтворив дійсність.

Ретроспективний погляд на цінності традицій — це вихід із мистецького тупика. Графіка повільно звільняється від добровільної літературної кабали, хоч і надалі залишається тісний зв'язок чорнобілого мистецтва з книгою. Лише після того, як чужий вплив був переконливо подоланий, прагнення стали вільнішими. Першочерговою заслугою художника [В.] Кричевського є те, що він почав ілюструвати історичні твори в стилі старого оформлення книги. Його особливе чуття до орнаментики вдало поєднується зі староукраїнським сприйняттям. Поряд з ним стоїть [М.] Бойчук, який після студій західних країн повертається до народних традицій. Його школа виховала хороших граверів на дереві. Серед них найвидатніший Г. Нарбут, який спрямував свій художній хист на розвиток гарного розлогого шрифту.

Сьогодні Україна знаходиться під радянським верховенством. Почуття глибокої національної свідомості й гордості митців змушує Союз замислитися. Тому ті представники мистецтва — а це найкращі з них, — котрі високо тримають національну ідею, були без особливих роздумів «переведені в Ленінград для блага держави». А інші, вірні радянському режиму, були відіслані в Україну, «щоб прискорити процес асиміляції та нівелювання національних засад». Як бачимо, теперішня позиція українського режиму не дає митцям жити згідно з їхніми рідними ідеалами — вони мусять, гнані голодом, покидати країну, якщо не можуть перебудуватися (хоча б малювати тенденційні кінодекорації). [Г.] Нарбуту його ідеали коштували життя... Зараз всюди за кордоном є громади українських митців, які поставили перед собою святе завдання — і на чужині високо нести прапор свого народного духу.

ф. Б. (v. В.)

TÄGLICHE RUNDSCHAU Nr. 38
Берлін, вівторок, 14 лютого 1933 р.

Українська графіка. У Державній бібліотеці мистецтв Український Науковий Інститут у Берліні організував захоплюючу виставку української графіки, яка дає нам чудовий огляд дотепер відомої лише у вузькому колі фахівців сфери мистецтва. Українську графіку вже від кількох століть пов'язують передовсім з оформленням і декорацією книги. От і сьогодні тут виставлені найкращі зразки ілюстрацій, книжкових оправ і титульних аркушів. Також широко представлена вільна графіка. Українська графіка формувалася під значним впливом західного мистецтва (Берлін, Прага, Париж). У визначних талантах проявляється національна своєрідність.

OSTEUROPÄISCHE KORRESPONDENZ Nr. 3
Берлін, 15 лютого 1933 р.

УКРАЇНЬСЬКА ГРАФІКА

Політична ситуація сьогодення ставить українському мистецтву великі перепони на шляху його поширення за кордоном. Після того, як у різних західноєвропейських містах були організовані виставки українських митців, починаючи з виробів українського народного мистецтва та промислу, надзвичайно приємно вітати **виставку української графіки**, яку зініціював Український Науковий Інститут. Виставка була відкрита у приміщенні Державної бібліотеки мистецтв і триватиме до кінця лютого.

Оскільки графіка в цілому, а особливо книжкова графіка, досягла в українському мистецтві високого рівня, то ця виставка принесла зі собою багато цікавого. Тут представлені всі мистецькі групи Східної та Західної України. Велику кількість робіт надіслали мистецька спілка «АНУМ» (Львів), «Спокій» (Варшава), громада українських митців у Парижі, графіки з Праги, а також колекціонери графічних творів з України. Невелике виставкове приміщення змусило керівництво обмежитися однією тисячею експонатів, але дуже багато матеріалу, впорядкованого у теках, чекає на зацікавлених відвідувачів.

В одному з невеликих відділів подано ретроспективний погляд на українську графіку ХІХ ст., де можна натрапити на раритетні матеріали, як-от «Живописна Україна» [Л.] Жемчужникова з

початку [18]60-х рр., а також українські літографії [К.] Трутовського й [Л.] Соколова 1853–[18]61 рр. До цієї частини виставки належать також роботи [М.] Самокиша та граверів-«фотографів» М. Рашевського і К. Вільшевського, до якої приєднується нечисельна група «символістів», які наприкінці ХІХ ст. і на початку ХХ ст. досягли нових вершин в українському мистецтві.

У відділі сучасного мистецтва показані всі напрями української графіки: як та частина, що була започаткована самобутніми глибокими національними традиціями, так і та, що збагачена впливами західної культури. [В.] Кричевський, [М.] Бойчук і [Г.] Нарбут — три головні постаті українського національного сучасного графічного мистецтва. Навколо них групуються молодші майстри сучасної графіки, які вийшли зі школи когось із цих трьох митців. Багато молодих художників навчалися або вдосконалювалися в закордонних академіях мистецтв, наприклад, талановитий учень [Г.] Нарбута [Р.] Лісовський (Берлінська академія), [П.] Холодний (Прага) й ін.

На розвиток української графіки суттєво вплинула економічна ситуація. Вона змусила українських митців задовольнятися недорогими робочими матеріалами, що одночасно призвело до надзвичайно високого розвитку окремих напрямів, наприклад, деревориту. У представлених на виставці українських гравюрах на дереві поряд з концепцією загального розуміння твору прослідковуються тонкі нюанси у виконанні деталей, що в такому гармонійному співвідношенні мало де трапляється.

Цікавим є відділ ескізів театральних костюмів, де поряд з творами [А.] Петрицького і [С.] Гординського представлено роботи молодих митців. Саме ця частина виставки знайомить з багатством колористики та мистецької індивідуальності українських творинь.

HAMBURGER NACHRICHTEN Nr-106

Гамбург, п'ятниця, 3 березня 1933 р.

ЗАКОРДОННЕ МИСТЕЦТВО В БЕРЛІНІ

[Огляд мистецьких виставок у Берліні, в тому числі виставки української графіки]

У Державній бібліотеці мистецтв на відвідувача чекає щось незвичне й несподіване: українська графіка.

Для нас — це взагалі поняття без змісту. Український Науковий Інститут у Берліні здобув право представити українців як активних митців. Виставку було святково відкрито у присутності запрошених гостей. Понад тисячу зразків книжкових ілюстрацій, екслібрисів, поштових марок і паперових грошей (дійсних до 1921 р.) експонуються під склом. Сьогодні автори проживають здебільшого за кордоном — у Парижі, Празі й Берліні. Помітно переважає дереворит, доведений до справжньої мистецької довершеності. Частково відчувається наслідування літографії, яка процвітала в Україні в ХІХ ст., і гравюри на міді, але, безперечно, й німецької гравюри на дереві. Німецьку школу неважко впізнати у роботах таких митців, як [В.] К а с і я н , [П.] О б а л ь , у майстра штрихування [О.] Р у б а н а . Ілюстрації на теми української історії й до творів українських письменників домінують у більшості робіт. Від національно-візантійських традицій відштовхується у своїй філігранній різьбі на релігійну тематику М. О с і н ч у к . Безпосередній зв'язок з народним мистецтвом присутній в О. С а х н о в с ь к о ї . З фольклорної точки зору інтерес викликають ескізи національного вбрання і театральних костюмів.

Але й в українській графіці, яка все ж тяжіє до регіональності, проявляється конфлікт між запозиченими, прогресивнішими, часто також модними поглядами та справді народними, незмінно твердими. Але мистецький хист тут гідний подиву.

Курт Г. Дезен (Kurt H. Desen)

WORT UND BILD

Illustrierte Wochenbeilage*

Заснований 1926 р. **Український Науковий Інститут** у Берліні поставив собі завдання інформувати німецьку громадськість про духовний і культурний розвиток українського народу в минулому і тепер.

Ми показуємо цікавий дереворит української художниці С. Налепинської-Бойчук під назвою «Голод», який нещодавно демонструвався на «Виставці української графіки» в столиці Рейху.

* У часописі опубліковано репродукцію цього твору.

1. Антонович М. Великий успіх виставки української графіки в Празі / М. Антонович // Тризуб : тижневик (Париж). — 1933. — 30 квіт. (чис. 18). — С. 14-15.
2. Білокінь С. І. Лісовський Роберт Антонович / С. І. Білокінь. — Режим доступу: http://www.history.org.ua/?l=EHU&verbvar=L%B3sovsky_R_A&abcvar=15&bbcvar=11
3. І. І. Українська графіка на виставі У.Н.І. в Берліні / І. І. // Нова зоря. — 1933. — 5 берез. — С. 6.
4. І. І. Українська графіка в Берліні / І. І. // Мистецтво=L'art. — 1932–1933 (зима). — Р. І. — Зош. IV. — С. 105-106.
5. Кузеля З. Вистава української графіки в Берліні / З. Кузеля // Діло. — 1933. — Чис. 27. — С. 3.
6. Кузеля З. Отворення виставки української графіки в Берліні / Др Зенон Кузеля // Діло. — 1933. — Чис. 34. — С. 3-4.
7. Кузеля Зенон // Енциклопедія українознавства: слов. частина / за ред. В. Кубійовича. — Перевид. в Україні. — Львів, 1994. — Т. 4. — С. 1225.
8. Наріжний С. Українська еміграція: культурна праця української еміграції між двома світовими війнами / Симон Наріжний. — 2-е вид. — Львів ; Кент ; Острог, 2008. — Ч. 1. — 432 с., іл. [250 с., ССІХІІ іл].
9. Німецька преса про українську графіку // Діло. — 1933. — Чис. 33. — С. 3.
10. П. К. Наше мистецтво перед чужинцями / П. К. // Діло. — 1933. — Чис. 30. — С. 3.
11. Український Науковий Інститут в Берліні // Тризуб : тижневик (Париж). — 1927. — 13 лют. (чис. 7). — С. 12-15.
12. Український Науковий Інститут у Берліні // Енциклопедія українознавства: слов. частина / за ред. В. Кубійовича. — Перевид. в Україні. — Львів, 2000. — Т. 9. — С. 3433-3434. — Підп.: В. К.
13. Ausstellung ukrainischer Graphik in Berlin // Ukrainische Kulturberichte. — Deutsche Ausgabe. — 1933. — Jahrgang 1. — № 1. — S. 8.
14. Katalog der Ausstellung ukrainischer Graphik in der Staatlichen Kunstbibliothek vom 5 – 26. Febr. 1933 / Veranstaltet vom Ukrainischen Wissenschaftlichen Institut in Berlin. — Berlin : Elsner, 1933. — 47 s. (опис подано за інтернет-джерелами: Режим доступу: <http://www.ifskb.de/node/44>)